

Yerel Toplumların Turizmin Gelişimiyle Birlikte Yaşadığı Değişimler: Eskişehir Örneği (Changes That Local Communities Experienced With The Development of Tourism: The Case of Eskişehir)

* Cüneyt TOKMAK ^a, Derya AVCI ^b, Doğu BARANAYDIN ^c

^a Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Tourism, Department of Tourism Management, Eskişehir/Turkey

^b Eskişehir Osmangazi University, Institute of Social Sciences, Department of Tourism Management, Eskişehir/Turkey

^c Beykent University, Vocational School, Department of Travel-Tourism and Entertainment Services, İstanbul/Turkey

Makale Geçmişi

Gönderim Tarihi:27.08.2022

Kabul Tarihi:02.11.2022

Anahtar Kelimeler

Toplumsal değişim

Toplumsal değişim

kuramları

Turizm

Odunpazarı

Öz

Bu araştırmanın temel amacı yerel halkın turizmle birlikte algıladıkları toplumsal değişimlerin neler olduğunu ortaya koymaktır. Araştırma amacını gerçekleştirmek maksadı ile Eskişehir'in Odunpazarı bölgesinden veriler toplanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden yararlanılmıştır. Çalışma grubunu oluşturan 15 kişi ile görüşmeler kartopu örnekleme tekniği seçilerek yürütülmüştür. Toplanan veriler Nvivo programı kullanılarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Bulgular tablolar ve görseller vasıtası ile aktarılmış ve yorumlanmıştır. Elde edilen önemli sonuçlara göre, Odunpazarı bölgesinde araştırmaya katılanlar turizmin gelişimi ile birlikte ortaya çıkan değişimleri genellikle olumlu algıladıkları görülmüştür. Özellikle Odunpazarı bölgesinin daha değerli hale geldiği, yeni girişimcilerin ortaya çıktığı, yerel yiyeceklerin satışının arttığı belirtilmiştir. Olumsuz anlamda trafik ve gürültü kirliliğinin yaşandığı, fiyatlarda kısmen artışın olduğu, komşuluk ilişkilerinin ve sosyal ilişkilerin olumsuz etkilendiği belirlenmiştir.

Keywords

Social change

Social change theories

Tourism

Odunpazarı

Abstract

The main purpose of this research is to reveal the social changes perceived by the local people with tourism. In order to realize the research purpose, data were collected from the Odunpazarı region of Eskişehir. Qualitative research methods were used in the study. Interviews with 15 people who made up the study group were carried out by choosing the snowball sampling technique. The collected data were subjected to content analysis using the Nvivo program. The findings were conveyed and interpreted through tables and visuals. According to the important results obtained, it has been seen that the participants in the research in the Odunpazarı region generally perceive the changes that occur with the development of tourism positively. It has been stated that especially the Odunpazarı region has become more valuable, new entrepreneurs have emerged, and the sales of local foods have increased. It has been determined that there is traffic and noise pollution in a negative sense, there is a partial increase in prices, and neighborhood relations and social relations are negatively affected.

Makalenin Türü

Araştırma Makalesi

* Sorumlu Yazar

E-posta: cuneyttokmak@gmail.com (C. Tokmak)

DOI: 10.21325/jotags.2022.1126

GİRİŞ

İnsanoğlu geçmişten bu yana geçirdiği süreçte sürekli değişmiş ve gelişmiştir. Bu değişim ve gelişime ilgi gösteren önemli çalışma alanlarından bir tanesi de sosyolojidir. Sosyal değişimlerin kaçınılmaz olan bir tarafı olmakla birlikte, bu değişime etki eden unsurlar düşünüldüğünde konunun boyutlarının karmaşıklaştığı bilinen hususlardandır. Turizm, 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren sosyal değişime etki eden unsurların en dikkat çekicisidir. Çoğu zaman birbirine yabancı toplulukların (yerel toplum-ziyaretçi toplum) bir araya gelmesini, temas etmesini ve iletişim kurmasını sağlayan bu sektörün bağımsız olarak değişimdeki rolünü ortaya koymak oldukça güç problemlerden bir tanesidir. Ancak buna rağmen hem değişimin kendisini anlamak hem de bu değişime turizmin katkısının ne olduğu ayırt etmeye çalışmak, değişimi mümkün olduğunca kontrollü ve gelişime odaklı hale getirmenin önemli araçlarından biridir.

Turistik alanlarda turizmden kaynaklanan değişimlere dair yapılan araştırmaların ciddi katkıları olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan biri olan bibliyometrik bir çalışmanın sonuçlarına göre, turizmin etkilerinin yerel halk tarafından olumlu algılandığı belirtilmektedir (Çıkrık, Yılmaz & Toprak, 2019). Yine başka bir çalışmada yerel halkın turizmin etkilerini olumlu algılamasının, turizmin gelişimini destekleme bağlamında da olumlu yansıdığı belirtilmiştir (Sert, 2019). Yine Hindistan'da yapılan bir çalışmaya göre yerel halkın turizmin etkilerini nasıl algıladıkları ve turizmi destekleme düzeylerinin ne olduğu (Sekhar, 2021) problem olarak ele alınmıştır. Bu tür çalışmalar bölgelerde turizm nedeni ile yaşanan değişimin olumlu algılandığına işaret etmektedir. Diğer taraftan Hindistan'da yapılan başka bir çalışmada yerel halkın yaşanan gelişmeleri olumsuz algıladıkları da (Rao & Saksena, 2021) tespit edilmiştir.

Sosyal bilimlerin en önemli güçlüklerinden bir tanesi, değişmez yasalara ulaşamamasıdır. Toplular dinamik bir yapıya ve bölgeden bölgeye değişen birtakım özelliklere sahiptir. Bu nedenle bu çalışmada olduğu gibi öznel özelliklere sahip ideografik (Babbie, 2013) çalışmaların sayısının artırılması, problemin derinlemesine anlaşılması adına değerli görülmektedir. Buradan yola çıkarak; Eskişehir'in turistik bir bölgesi olan Odunpazarı insanların turizmden kaynaklanan sosyal değişimi nasıl algıladıklarını ortaya koymak çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Dolayısıyla Eskişehir ölçeğinde yapılan bu çalışmanın da literatüre hem toplumsal değişim kavramı hem de turizmin etkisi bağlamında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Toplumsal Değişme

Değişim, toplumsal yaşamın gerçeklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Mevcut bir durumdan başka bir duruma geçişi ifade eden değişim (Doğan, 2014: s.376), toplumsal anlamda kaçınılmaz bir olgu olarak görülmektedir. Değişim iyi ya da kötü olarak değerlendirilmemekte ve geniş çaplı ve nötr bir terim olarak ifade edilmektedir (Jones, 1949, s.96). Toplumsal değişme, sosyolojinin ilgilendiği önemli alanlardan biridir (Bahar, 2009: s.76).

Toplumsal değişim, sosyal yapıdaki değişimdir. Sosyal yapı, bir sosyal ilişkiler ağı olması nedeniyle sosyal yapıdaki bir değişimi ifade eden toplumsal değişim sosyal ilişkileri içermektedir. Sosyal ilişkiler ise toplumun çeşitli parçalarının ilişkilerini ve karşılıklı faaliyetlerinin yanı sıra sosyal süreçleri, sosyal kalıpları ve sosyal etkileşimleri içermektedir (Sharma, 1996; Sharma, 1997; Sharma & Sharma, 1997).

Genellikle toplumsal hareketler ve kolektif davranışlar tarafından gerçekleştirilen toplumsal değişim, kamu düzeni, kültür ve sosyal kurumların zaman içinde değişmesi, değiştirilmesi veya dönüşümü olarak tanımlanmaktadır (Kendall, 2016: s.508). Jones'a (1949) göre toplumsal değişim, sosyal süreçlerin, sosyal kalıpların, sosyal etkileşimin

veya sosyal organizasyonun herhangi bir yönündeki değişiklikleri veya toplumun dönüşümünü tanımlamak için kullanılır. Toplumsal değişimi daha iyi anlamak için değişimin aşağıda belirtilen özelliklerine değinmekte yarar vardır (Özkalp, 1998: s.346):

- Değişme doğal bir olgudur.
- Değişmenin önüne geçilemez, kaçınılmazdır.
- Değişme süreklidir.
- Değişme gereklidir.
- Değişme benzerlikler (üniform) gösterir.

Bazı yazarlar “difüzyonu” (yayılma) sosyal değişimin temel faktörleri olarak görürken, diğer yazarlar da benzer bir kapasitede “keşif” kavramını temel faktör olarak görmektedir. Aslında hem yayılma hem de keşif, sosyal ilişkileri besleyen değişimin içinde bir etkiye sahiptir (Sharma, 1996; Sharma, 1997; Sharma & Sharma, 1997). Fakat değişmeyi harekete geçiren toplumsal değişme faktörleri birden fazladır ve her birinin etki dereceleri birbirinden farklıdır (İçli, 2005: s.144). Buradan hareketle sosyal değişimin temel nedenleri kültürel, teknolojik, nüfus, coğrafik faktörler, toplumsal çevre, psikolojik ve yeni düşünce ve fikirlerden oluşan faktörlerdir (Sharma, 1996; Sharma, 1997; Sharma & Sharma, 1997; İçli, 2005; Merter & Talas, 2010).

Sosyolojinin temel problemlerinden biri olan toplumsal değişim (Marshall, 1999: s.136) terimi, toplumların ve toplulukların ekolojik sıralamasında, rollerin ve sosyal etkileşimlerin düzeninde, kurumların yapısında ve işleyişinde ve toplumların kültürlerinde zaman içindeki değişimleri ifade eder. Bu değişimler toplumlar içinde inşa edilen sosyal güçlerden ve dışardan gelen değişim güçlerinden kaynaklanabilmektedir (Kornblum, 2008: s.584).

Toplumsal Değişme Kaynakları

Toplumsal değişmeye yol açan kaynaklar dış kaynaklar ve iç kaynaklar olarak iki genel grupta incelenebilir. Dış kaynakların yol açtığı değişimler, toplumların başka toplumlarla olan ilişkilerinden kaynaklanır (İçli, 2005: s.145). Dış kaynaklar olarak dört önemli toplumsal değişme sayılabilir. Bunlar; çevresel değişimler, istila, kültürel temas ve yayılmadır (Özkalp, 1998: s.349). Bunlardan özellikle kültürel temas, turizm hareketlerinde en sık görülen değişim kaynağıdır denilebilir.

İç kaynakların yol açtığı değişimler ise doğal afetler, salgın hastalıklar, iç göçler, sosyal planlamalar (İçli, 2005: s.146), keşifler ve icatlar ve nüfus hareketleridir (Özkalp, 1998: s.354). Toplumsal değişimin gerçekleşmesinde üç öge çok önemlidir. Bunlar insan, zaman ve çevre unsurlarıdır. Toplumsal değişimin odağında insan yer almaktadır. İnsan, değişimi etkileyebilmekte ve değişimden etkilenebilmektedir. Bu bakımdan “insan” toplumsal değişimin en önemli ögesidir. Ancak toplumsal değişme bütünüyle insan ögesine indirgenemez. Değişimin gerçekleşmesinde belli bir zaman periyodu da gereklidir. Bunun yanı sıra değişimin belli bir fiziksel ortamda gerçekleştiği göz önüne alındığında, üçüncü önemli öge çevredir. Çevre faktörlerindeki değişiklikler, insan ve toplum davranışlarını etkileyebilmekte ve değiştirebilmektedir. Dolayısıyla değişimin gerçekleşebilmesi için bu üç ögenin bir arada bulunması ön koşul olmaktadır (Doğan, 2014; Tezcan, 2016; Avcıkurt, 2017).

Değişimin koşulları, değişimin meydana geldiği durumlardır. Sosyokültürel değişimin gerçekleştiği koşullar şöyle sıralanabilir (Fichter, 2001: s.173-174);

- Toplumdaki kişilerin gereksinimleri genellikle kurumsallaşmış davranış tarzlarıyla karşılanır. Ama ister yaratılmış ister düşsel, isterse olağan olsun "yeni" gereksinimlerin ortaya çıkması, genellikle değişmeye yol açan yeni durumlar gerektirirler.
- Gereksinme, değişmeye hazır olma ile yakından bağlantılıdır. Bir toplumdaki kişilerin sahip oldukları beklenti ve umut tutumları gibi. Statüko ile tatmin olanlar ve yeniliklere kuşku ile bakanlar, değişme için verimli koşullar sağlamazlar.
- Bilgi birikimi de değişme için önemli bir koşuldur. Çünkü şeylerin yeni tarzlarda yapılması, var olan normlar üzerine kurulu. Koşullar, eldeki bilginin çeşidine ve miktarına bağlıdır. Eldeki bilginin zengin, çeşitli, örgütlü ve geçişli olması ölçüsünde ileri bilgi elde etme de kolaylaşacaktır. Bilgi birikimi katı, tutucu ve dogmatik olan bir kültür, kolay değişme koşulları sağlayamaz. Bilginin kullanılabilirliği ne denli büyükse, değişme de o denli hızlı bir biçimde gerçekleşir.
- Bir kültürde var olan başat değerlerin tipi ve kişilerin bunlara olan genel tutum ve donanımı önemli bir değişme koşuludur. Bilimsel araştırma isteği pragmatik bir inanç ile birleştiğinde kasıtlı değişimin sağlanabilmesi kaçınılmazdır. Geleneksel ve sessiz, durgun değerlere ağırlık verilmesi ise değişimin de yavaş olmasına yol açacaktır.
- Sosyal ve kültürel yapının karmaşıklık derecesi de değişimin bir koşuludur. Statü ve sınıfların farklılaştığı ve çoğaldığı, işlevlerin uzmanlaştığı ve bölündüğü, iletişim ve ulaşımın kolaylaştığı bir toplum değişimin gerçekleşmekte olduğu bir toplumdur.

Toplumsal Değişim Kuramları

Sosyolojinin bir disiplin olarak gelişimi boyunca, sosyologlar sosyal değişmeyi anlama ve açıklamada kapsamlı kuramlar ortaya koymaya çalışmışlardır. 19. Yüzyılın sonlarında sosyal değişmeye ilişkin açıklamalarda *Evrimsel Bir Yaklaşım* benimsenirken, 20. Yüzyılın ilk yarısında *Devirsel Kuramlar* popülerlik kazanmaya başlamıştır. 20. Yüzyılın ortalarında sosyal değişimin açıklanmasında *Yapısal-Fonksiyonel* olarak adlandırılan kuram ortaya çıkmıştır. Bir diğer kuram ise, *Yapısal-Fonksiyonel Kurama* karşıt bir görüş içeren ve toplum içindeki çatışmanın sosyal değişimin temel nedeni olduğunu vurgulayan *Çatışmacı Kuramlardır* (Merter & Talas, 2010: s.250). Benzer şekilde toplumsal değişmeyi açıklayan kuramlar üç başlık altında da ele alınabilmektedir. Genel olarak bütün insanlığın değişme kanunlarını bulmaya ve bu kanunları özel toplum birimlerine de uygulayarak buralardaki değişmeyi açıklamaya çalışan Büyük Boy Kuramlar; *Evrimsel Yaklaşımlar*, *Diyalektik (Devirsel) Yaklaşımlar* ve *Organizmacı Yaklaşımlardır*. Buna karşılık tek tek toplum birimlerini inceleyerek değişmeyi gözlemlemeye ve sonra, bunlara dayalı olarak geliştirdikleri modeli bütün insanlığa genellemeye çalışan Orta Boy Kuramlar; *Yapısal-Fonksiyonel Yaklaşım* ve *Çatışma Yaklaşımıdır*. Küçük Boy Kuramlar ise; genellikle kişiler arası ve gruplar arası etkileşim üzerinde odaklanan bu yaklaşımlar daha çok sosyal psikoloji alanında kullanılmaktadır (Şener, 1998; İçli, 2005). *Sembolik Etkileşimci* yaklaşım bunlardandır.

Tablo 1. Değişim Modelleri

Model	Tanım
Evrimsel <i>Tek doğrultulu (Unilinear)</i>	Toplumsal değişim doğal ve sabittir, bir yönü vardır ve süreklidir. Değişim zorunludur ve tekdüze sebeplerden ileri gelir.
<i>Çok doğrusal (Multilinear)</i>	Bir toplumdaki büyük çaplı değişim, ilerlemeyi temsil etmez. Her toplum kendine özgü evrim aşamalarını keşfetmek için ayrı olarak çalışılmalıdır.

Tablo 1. Değişim Modelleri (devamı)

Devirsel (Cyclical) <i>Oswald Spengler</i> <i>Arnold Toynbee</i> <i>Pitirim Sorokin</i>	Bütün toplumlar, insanların yaşam evreleri gibi aşamalardan geçer ve sonunda düşer. Toplumlar, fiziksel ve sosyal çevrelerinin yol açtığı zorluklara cevap verdikçe büyür ve küçülür. Toplumsal değişim, toplumun “düşünsel” ile “duyusal” davranışları arasında değişen kültüründen kaynaklanır.
Çatışmacı (Conflict) <i>Karl Marx</i> <i>Ralf Dahrendorf</i>	Sosyal değişim, insanların geçimlerini nasıl sağladıkları ya da zenginliklerini nasıl kazandıkları ile tanımlanan sosyal sınıflar arasındaki çatışmalardan kaynaklanmaktadır. Toplumsal değişim, birçok farklı grup arasındaki ve her sosyal kurumdaki çatışmalardan kaynaklanmaktadır.
İşlevselci (Functionalist) <i>Talcott Parsons</i>	Değişim meydana geldiğinde, bir toplumun kurumları dengeyi geri kazanmaya çalışır.

Kaynak: Kornblum, 2008: s.608

Tablo 1’de değişimi açıklamaya çalışan bakış açılarından bazıları gösterilmiştir. Her bir model kendi varsayımları üzerinden değişimi anlamaya ve açıklamaya çalışmaktadır. Bu çalışmada turizm nedeni ile ortaya çıkan değişimi en iyi açıklayan yaklaşımın işlevselci model olduğu düşünülmektedir.

Turizm Kaynaklı Yaşanan Toplumsal Değişim

Turizmle birlikte kültürel ve sosyal olarak birbirinden farklı insanlar ve gruplar bir araya gelmekte ve toplumsal ilişki kurmaktadır. Bunun sonucunda turistler ve destinasyondaki yerel halkın davranış kalıplarında zamanla değişim meydana gelmektedir (Kılıçbey, 2017; Kozak vd., 2015). Turizm, değişimde üst üste gelen bir etki sağlamaktadır. Bu değişimleri birçok sosyo-kültürel veride izlemek mümkün olmaktadır (Rızaoğlu, 2004: s.19-20). Turizm faaliyetleri etkileşim ve iletişimden oluşmaktadır. Toplumsal ve kültürel farklılıklar sadece uluslararası değil, aynı ülke içinde de görülmektedir.

Turizm destinasyonlarındaki yerel halkın değişimi iki yönde olmaktadır. İlkinde yerel kültür önem kazanarak gelişir. İkincisinde ise yerel kültür önemini yitirir. İki durumda da yerel halk bu durumlara uyum için beceriler, yetenekler, tutumlar ve davranışlar geliştirmektedir. Turizmin yerel halk üzerinde oluşturduğu olumlu toplumsal etkiler; hoşgörü ve anlayış, nezaket ve konukseverlik, dil becerileri ve bilgilenme şeklinde belirtilebilir (Rızaoğlu, 2004: s.76-77). Diğer taraftan turizmle beraber suç oranının artması, geleneksel yaşamın bozulması, özentinin oluşması, alkol kullanımının artması, kültürün ticarileşmesi gibi sosyal problemlerin görülmesi de mümkündür. Bu tür değişimler yerel halkın memnuniyetsizliğinin artmasına neden olmaktadır (Green, 2005: s.38). Turizmle arazi, konut ve işyerlerine dönük talep artışı ve enflasyon yaşanmaktadır. Bu talep artışı yerel halkın geleneksel yaşam standartlarında baskı yaratmakta ve etkilemektedir (Haralambopoulos & Pizam, 1996: s.506). Talep artışının ötesinde, turistik bölgeler cazibesinden dolayı yakın bölgelerden göç alabilmektedir. Muğla ilinde yapılan bir araştırmaya (Çakmakçı & Öztürk, 2019) göre böyle bir sorunsal tespit edilmiştir.

Turizmden kaynaklanan değişimleri anlamaya ve açıklamaya çalışan araştırmacılar birtakım kuramlardan yararlanmışlardır. Bunlardan bir tanesi Sosyal Değişim Teorisi’dir. Bu teorinin temel varsayımı; toplumsal etkileşime konu olan taraflar (genellikle yerel halk ve ziyaretçi toplumu) arasında ortaya çıkan değişim sonucunda, kazançların kayıplardan yüksek olması durumunda bireylerin değişim sürecine katılmaya istekli olacağı belirtilmektedir (Doğan & Sökmen, 2021; Gökteş Kulu Alp & Sarı, 2019). Bu teori büyük ölçüde turizmin etkilerini olumlu algılayan ve aynı

zamanda turizmden gelir elde eden toplumsal kesimi yeterli düzeyde açıklamaktadır. Diğer taraftan Doxey Tolerans Modeli ve Butler'ın Destinasyon Yaşam Eğrisi Modeli de turizmle birlikte ortaya çıkan değişimleri açıklamaya çalışan modellerdir. Tolerans modelinde, toplumun ziyaretçilerle temasında; öncelikle olası olumlu etkilerin olabileceği kanısına dayalı olarak hoşnut olacağı, daha sonra bu duygunun olumsuz anlayışlara dönüşeceği (ilgisizlik, kırgınlık, kin gibi) (Avcıkurt, 2017) belirtilmektedir. Destinasyon yaşam eğrisi modeli ise turistik bir alanın keşfedilmesinden gelişimine ve gerilemesine kadar olan süreçteki toplumsal ilişkileri anlamakta oldukça faydalı bir yaklaşımdır. Bu teoriler ışığında turistik alandan elde edilecek veriler ile toplumsal değişimi anlamak, olası olumsuzlukların önüne geçmek ve toplumsal problemleri minimize etmek için bilimsel çalışmalar yapmak gerekmektedir.

Yöntem

Bu araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden mülakat tekniği kullanılmıştır. Mülakat formundaki sorular araştırmacılar tarafından literatür bilgisine dayalı olarak geliştirilmiştir. Sorular geliştirilirken ve araştırma kurgulanırken nitel yöntemlerden fenomenolojik yaklaşım tercih edilmiştir. Fenomenoloji yaklaşımının tercih edilmesinin temel gerekçesi, turizm kaynaklı toplumsal değişim kavramı ile ilgili bireysel tecrübeleri elde ederek evrensel düzeyde kabul edilebilir açıklamalarda bulunabilmektir (Creswell, 2016). Özellikle insanın homojen olmayan yapısı, algı biçimlerinin farklılığı ve sosyal bilimlerde doğa bilimleri gibi somut, değişkenlik arz etmeyen verilerle çalışma olanağının olamayışı, nitel araştırmaları zorunlu hale getirmektedir. Bu maksatla katılımcılarla yarı yapılandırılmış mülakat formu aracılığıyla yüz yüze görüşülmüş, elde edilen veriler analiz edilmiştir. Araştırma ile ilgili olarak gerekli etik kurul izin belgesi Beykent Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 22.03.2022 tarihinde alınmıştır.

Araştırmanın Problemi ve Amacı

Toplumsal değişme süreklilik arz eden bir konudur. Bu değişime etki eden birçok faktör vardır. Bunlardan özellikle turizmin etkisinin ne olduğunu anlamak ancak sınırlı düzeyde çalışmalarla mümkün olmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın problemi, "Eskişehir'deki yerel halk, son dönemde yaşanan turizm hareketlerindeki artışla birlikte ortaya çıkan değişimleri nasıl değerlendirmektedir?" şeklinde belirlenmiştir. Dolayısıyla araştırmanın amacı, Eskişehir'de turizmin gelişimi ile birlikte ortaya çıkan değişimlerin yerel halk tarafından nasıl algılandığını ortaya koymaktır. Araştırma soruları ile birlikte özellikle turizmin etkisiyle ortaya çıkan değişimlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sorusu kapsamında katılımcılara yöneltilen sorular şu şekildedir;

Soru 1. Turizm nedeniyle Eskişehir halkının yeme-içme alışkanlıklarında ne gibi değişimler yaşanmıştır?

Soru 2. Turizm gelişimi, Eskişehir halkının giyim kuşam alışkanlıklarında değişime neden oldu mu? Olduysa bunlar ne gibi değişimlerdir. Lütfen açıklayınız.

Soru 3. Eskişehir'de turizm gelişimi aile ilişkilerinde değişime neden oldu mu? Sizce bu değişimler nelerdir?

Soru 4. Eskişehir'de turizmin gelişimi, Eskişehir halkının gelenek-göreneklerinde bir değişime neden olmuş mudur?

Soru 5. Turizm gelişimi Eskişehir halkının sosyal ilişkilerinde bir değişime neden oldu mu?

Soru 6. Eskişehir'de turizmin gelişimi nedeniyle kırsaldan kente bir göç hareketi yaşandı mı?

Soru 7. Eskişehir'de turizmin gelişimi Eskişehir'in ekonomik hayatını canlandırdı mı?

Soru 8. Turizmin gelişimi Eskişehir’de olumsuz nelere yol açtı?

Araştırma Örnekleme

Bu çalışmada örnekleme seçme yöntemi olarak olasılığa dayalı olmayan örnekleme seçme yöntemlerinden biri olan kartopu örnekleme yöntemi ile seçilen 15 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığı ile yüz yüze görüşme yapılarak veriler toplanmıştır. Katılımcılardan veriler 2019 Mayıs-Haziran döneminde toplanmıştır. Kartopu örnekleme yöntemi, evrenin sınırlarının ve evrene üye olanların kesin olarak belirlenemediği durumlarda kullanılan bir yöntemdir. Kartopu örnekleme yapmak için, herhangi bir şekilde evrene dâhil birisiyle temas kurulur. Sonra temas kurulan kişinin yardımı ile bir başkasıyla, daha sonra yine aynı yolla bir başkası ile temas kurulur. Kartopu etkisi şeklinde, zincirleme olarak örnek büyütülür (Bal, 2001; Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu & Yıldırım, 2010; Gürbüz & Şahin, 2017). Araştırmanın amacına uygun olarak, Eskişehir’de yaşanan turizm gelişimini tecrübe etme olanağına sahip olan ve ziyaretçilerin yoğun olarak ziyaret ettiği Odunpazarı bölgesinde yerel esnaf olarak çalışan veya o bölgede oturan kimselerden katılımcılar seçilmiştir. Katılımcıların cevapları birbirine yakın düzeye olmaya başladığı noktada yeterli düzeyde örnekleme ulaşıldığı düşünülerek belirtilen örneklem sayısı üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir.

Veri Analizi

Kodlama, analiz kategorilerinin başlanması ile başlamaktadır. Analiz kategorileri, içerikte ilgilenilen konuları ortaya koymakla ilgili bir durumdur (Bilgin, 2014: s.12). Verilerden çalışmaya yönelik kesitler elde etmek için sembolik kısaltmalar yapılmaktadır (Merriam, 2015: s.165). Bu aşamada 44 sayfa veriden ayıklama yapılmıştır. Bunun nedeni nitel çalışmalarda bütün verilerin kullanılabilir olmamasıdır (Creswell, 2016: s.184). Araştırmada elde edilen veriler içerik analizi yolu ile değerlendirilmiştir. Verilerin analiz edilmesi ve sistematik hale getirilmesi neticesinde ortaya çıkan temalar ve kategoriler tablolar ve şekiller vasıtası ile anlaşılır hale getirilmiştir. Analiz sürecinde nitel veri analizine olanak sağlayan NVivo 10 programından yararlanılmıştır.

Bulgular

Bu kısımda katılımcılardan elde edilen bilgiler, tablolar ve şekiller yardımı ile açıklanmıştır. Öncelikle katılımcılarla ilgili demografik bilgiler verilmiştir. Daha sonra toplumsal değişimin ana kategorileri (sosyal, ekonomik, çevresel) üzerinden olumlu ve olumsuz değerlendirmeler ortaya konulmuştur.

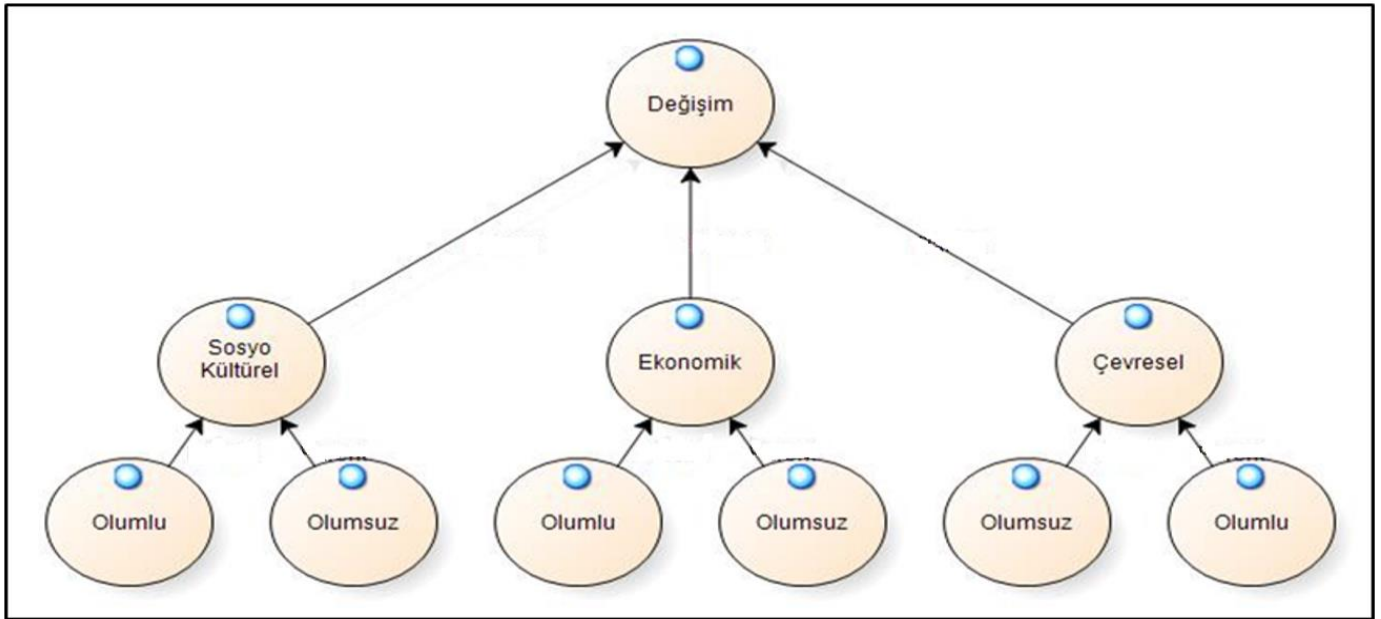
Tablo 2. Katılımcılarla İlgili Demografik Bilgiler

Katılımcılar	Cinsiyeti	Eskişehir’de yaşadığı yıl	Yaş	İşletme türü
1. Katılımcı	Kadın	8 yıl	45	Hediyelik Eşya Dükkânı (Cam Atölyesi)
2. Katılımcı	Erkek	Eskişehir doğumlu	57	Yiyecek-İçecek Dükkânı (Met Helvası)
3. Katılımcı	Kadın	Eskişehir doğumlu	43	Yiyecek-İçecek Dükkânı (Çiğ Börekçi)
4. Katılımcı	Erkek	Eskişehir doğumlu	51	Hediyelik Eşya Dükkânı (Lüle Taşı)
5. Katılımcı	Erkek	Eskişehir doğumlu	58	Paşa Mahallesi Muhtarı
6. Katılımcı	Kadın	Eskişehir doğumlu	56	Yiyecek- İçecek İşletmesi (Cafeterya-Çiğ Börek)
7. Katılımcı	Erkek	Eskişehir doğumlu	33	Otel Sahibi (Aslanlı Konağı) Otel Müdürü
8. Katılımcı	Kadın	Eskişehir doğumlu	45	Yiyecek-İçecek Dükkânı (Çiğ Börek)
9. Katılımcı	Erkek	Eskişehir doğumlu	65	Lüle Taşı Müzesi Çalışanı
10. Katılımcı	Kadın	5 yıl	47	Cafe Sahibi (Aile İşletmesi)

Tablo 2. Katılımcılarla İlgili Demografik Bilgiler (devamı)

11. Katılımcı	Kadın	Eskişehir doğumlu	48	Cam Sanatçısı (Hediyelik Eşya Dükkânı-Cafe)
12. Katılımcı	Kadın	Eskişehir doğumlu	56	Dernek Yetkilisi (Eğitimci)
13. Katılımcı	Kadın	Eskişehir doğumlu	46	Hediyelik Eşya Satıcısı (Yerel Halk)
14. Katılımcı	Kadın	Eskişehir doğumlu	37	Ahşap Atölyesi (Çalışanı)
15. Katılımcı	Erkek	5 yıl	28	Cafe Çalışanı

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların genellikle orta yaşın üzerinde, çoğunun (12 katılımcı) Eskişehir doğumlu ve kadın katılımcıdan oluştuğu görülmektedir. Araştırmanın temel amacını gerçekleştirebilmek için Eskişehir’de uzun süredir ikamet etmek ve turizm olgusunu yeterince değerlendirebilecek düzeyde tecrübe sahibi olmak önemli bir değişkendir. Katılımcıların yaptıkları iş ve diğer bilgileri değerlendirildiğinde bu konuda yeterli tecrübeye ve gözleme sahip olabilecek kimselerden oluştuğu rahatlıkla söylenebilir.

Şekil 1. Katılımcıların Turizm ile İlgili Düşündüğü Değişim Kategorileri

Şekil 1’de araştırmada turizmin neden olduğu değişimlerin 3 tema ve bu temalara bağlı alt kategoriler altında toplandığı görülmektedir.

Katılımcıların görüşmelerinde en sık tekrar edilen, öne çıkan 35 kelimenin listesi aşağıda Tablo 3’de verilmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların En Sık Tekrar Ettiği Kelimeler

Sıra	Kelimeler	Tekrar Sayısı	Ağırlık Yüzdeleri (%)	Benzer Kelimeler
1	Turizm	90	1,39	Turizm, Turizme
2	Eskişehir	89	1,38	Eskişehir, Eskişehir’de, Eskişehir’deki, Eskişehir’den, Eskişehir’e, Eskişehir’i, Eskişehir’in, Eskişehir’liyim, Eskişehirli
3	Odunpazarı	55	0,85	Odunpazarı, Odunpazarı’na, Odunpazarı’nda, Odunpazarı’nı, Odunpazarı’nın
4	İnsanlar	43	0,67	İnsanlar
5	Güzel	32	0,50	Güzel
6	Yemek	32	0,50	Yemek, Yemekleri, Yiyecek
7	Hafta sonu	29	0,44	Hafta sonu

Tablo 3. Katılımcıların En Sık Tekrar Ettiği Kelimeler (devamı)

8	Değişim	28	0,43	Değişim, Değişti, Değişiyor
9	Eskiden	27	0,42	Eskiden
10	Çiğbörek	27	0,42	Çiğbörek
11	Para	24	0,37	Para
12	Otel	20	0,31	Otel, Otele, Oteller
13	Bizim	20	0,31	Bizim
14	Zaman	19	0,29	Zaman
15	Halkı	19	0,29	Halkı, halk
16	İnsan	18	0,28	İnsan
17	Artış	16	0,25	Artış
18	Sıkıntı	16	0,25	Sıkıntı
19	Önce	16	0,25	Önce
20	Eski	15	0,23	Eski
21	Göç	15	0,23	Göç
22	Nargile	15	0,23	Nargile
23	Şehir	15	0,23	Şehir
24	Kalabalık	14	0,22	Kalabalık
25	Yılmaz Büyükerşen	14	0,22	Yılmaz, Büyükerşen
26	Arttı	13	0,20	Arttı
27	Belediye	13	0,20	Belediye
28	Evler	11	0,17	Evler
29	Geleneksel	11	0,17	Geleneksel
30	Hediyelik	11	0,17	Hediyelik
31	İyi	11	0,17	İyi
32	Turist	11	0,17	Turist
33	Yabancı	11	0,17	Yabancı
34	Cumartesi	10	0,15	Cumartesi
35	Dükkan	10	0,15	Dükkan

Yapılan analizler neticesinde daha geniş perspektiften bakmak amacıyla oluşturulan bir diğer raporlama biçimi ise kelime bulutudur (Word Cloud). NVivo programının bir çıktısı olan bu raporlama biçiminde katılımcıların görüşmelerinde en sık tekrar edilen, öne çıkan kelimelerin görselleştirilerek sunulmasıdır. Bu sayede sorgulama, yani (query) yapabilmeye olanağı vermektedir. Bu şekilde görüşme içeriklerinden en çok tekrar eden kelimelerin analizi yapılarak bütüncül bir bakış açısı getirilmiştir.

Şekil 2. Kelime Bulutu (Word Cloud)

Kelime bulutundaki sözcükler araştırmada katılımcıların kullanmış olduğu kelimelerin sıklığını göstermektedir. Katılımcı görüşmelerinde elde edilen kayıtların analizi sonucunda araştırma için anlamsız olan, edat ve bağlaç gibi ifadelerin çıkarılması ile oluşturulan kelime bulutu Şekil 2'deki gibidir. Buna göre şeklin merkezinde yer alan ve diğer kelimelerden daha büyük olarak gösterilen Eskişehir, turizm, Odunpazarı, insanlar, güzel, eskiden gibi kelimeler katılımcılar tarafından en çok kullanılan kelimeler olarak görülmektedir. Çalışmaya katılan Odunpazarı halkı ve esnafı ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, belirlenen tema ve kodlarla ilgili açıklamalar aşağıdaki gibidir.

Yeme-İçme Alışkanlıkları

Eskişehir'de yeme-içme alışkanlıkları ile ilgili katılımcılar/görüşmeciler çığ börek (%67); Manti (%33); Met helva (%33); Ev yemekleri (%27); balaban (%27); bazlama (%20); yaprak sarma (%13) taco (%7) ve Kalabak suyunun (%7) en çok tercih edilen yiyecek-içecekler olduğunu söylemişlerdir.

Tablo 4. Yeme-İçme Alışkanlıkları

Kullanılan İfadeler	n
Çığ börek	10
Manti	5
Met helva	5
Ev yemekleri/sulu yemek	4
Balaban	4
Bazlama	3
Yaprak sarma	2
Taco	1
Kalabak suyu	1

Katılımcılar turizm sebebiyle Eskişehir halkının yeme-içme alışkanlıklarında değişiklik olup olmadığı ile ilgili değerlendirmelerde 7 katılımcı turizmin gelmesiyle birlikte yeme-içme alışkanlıklarında değişiklikler olduğunu belirtmiştir. Bu değişikliklerin yöresel yemeklerde azalma olduğu, fastfood restoranlarda artış olduğu ve çığ börek salonlarındaki kalitenin düştüğü yönünde görüşler ifade edilmiştir. Diğer 8 katılımcı ise turizm ile yeme-içme alışkanlıklarında bir değişiklik olmadığını, yöresel yiyeceklere ilginin arttığını ve buna bağlı olarak özellikle çığ börek salonlarında artış gözlemlendiğini belirtmişlerdir.

Katılımcı 3: “Yöresel yemekler ortaya çıktı, kıymetlendi ve turizmle birlikte çığ börek salonlarında artış oldu. Hatta Eskişehir halkı dışarda pek yemek yemezdi; ama turizmle birlikte çarşıya filan çıktıklarında oturalım çığ börek filan yiyelim diyorlar. Ama bunun dışında bence fastfood filan yemiyorlar, genelde yöresel yiyecekler, ayran filan yiyip içiyorlar”.

Giyim-Kuşam

Turizme bağlı olarak Eskişehir halkının giyim-kuşam alışkanlıklarındaki değişimi katılımcıların 6'sı turizmle birlikte Odunpazarı özelinde ve Eskişehir genelinde giyim-kuşam alışkanlıklarında turizme bağlı bir değişim olduğunu ifade ederken, 9'u ise yıllar içinde genel bir değişim olmakla birlikte turizme bağlı bir değişim olmadığını ifade etmektedirler. Çünkü Eskişehir halkının genel olarak modern, çağdaş, kültürlü bir halk olduğunu ve ayrıca bir üniversite kenti olması dolayısıyla zaten bir anlamda turizme alışık olduklarını belirtmişlerdir.

Tablo 5. Giyim-Kuşam

Kullanılan İfadeler	n
Giyim-kuşamda bir değişiklik oldu	6
Giyim-kuşamda değişiklik olmadı	9

Aile İlişkileri

Katılımcıların 2'si (%13) turizme bağlı olarak aile ilişkilerinde herhangi bir değişim gözlemediklerini ve yaşamadıklarını belirtirken diğer 13 (%87) katılımcı ise turizmle birlikte aile ilişkilerinde değişimler yaşandığını ifade etmişlerdir.

Tablo 6. Aile ilişkileri

Kullanılan İfadeler	Olumlu	Olumsuz	n
Aile ilişkilerinde değişim oldu	12	1	13
Aile ilişkilerinde değişim olmadı			2

Değişim olduğunu ifade eden katılımcılardan 1'i turizmle birlikte işlerin yoğunlaştığını bunun ekonomik olarak olumlu olduğunu; ancak aile için ayrılan zamanın kısaldığını bundan dolayı da olumsuz bir değişim yaşandığını belirtmiştir. Değişim yaşandığını söyleyen diğer 12 katılımcı ise aile işletmeleri kurarak aile üyelerinin birlikte çalıştıklarını dolayısıyla daha fazla birlikte vakit geçirdiklerini ve paylaşımlarının arttığını ifade etmişlerdir.

Katılımcı 7: *“Bence turizmle birlikte Odunpazarı'nda gelişen turizm aileleri daha da yakınlaştırdı. En azından bizim için öyle oldu. Evimizi aile işletmesine çevirdik ve eşim ve kızlarımla birlikte işletiyoruz. Dolayısıyla hep beraberiz ve paylaşımlarımız arttı. Ayrıca tanıdığımız bazı aileler kızlarının çalışmasını istemiyordu ve okutmuyordu, şimdi turizmle birlikte hem okutuyorlar hem de çalışmalarına izin veriyorlar bu anlamda da aile ilişkilerinin olumlu manada değiştiğini ve geliştiğini düşünüyorum”.*

Gelenek-Görenek

Katılımcıların 3'ü (%20) turizmin gelişimiyle birlikte gelenek-göreneklerde bir değişimi gözlemediklerini; kendi yaşantılarında, gelenek ve göreneklerinde bir değişiklik olmadığını ifade etmiştir. 5 katılımcı ise turizmle birlikte gelenek-göreneklerde bir değişim yaşandığını ve bu değişimin özellikle bayram gibi özel günlerde insanların turizm amaçlı tatile gittiklerini, akraba ve eş-dost ziyaretlerini yapmadıklarını belirtmişlerdir. 7 katılımcı ise turizmle beraber gelenek ve göreneklerde hiçbir değişiklik olmadığını hatta yeni neslin gelenek ve göreneklere sahip çıktığını ve yaşatmak için uyguladığını ifade etmişlerdir.

Sosyal İlişki

Katılımcıların tamamı (%100) turizmle birlikte sosyal ilişkilerde bir değişim olduğu konusunda hem fikir olmakla birlikte 2 katılımcı bu değişimin olumlu yönde gerçekleştiğini diğer 11 katılımcı ise turizm ile birlikte olumsuz anlamda bir değişim yaşandığını ifade etmektedir. 11 katılımcının olumsuz olarak nitelendirdiği ise komşuluk ilişkilerinin neredeyse bitmiş olması olarak belirtilmiştir. Odunpazarı yerlisinin turizmle birlikte evlerini restore ettirerek kendisi işletmeye başlamış, Odunpazarı'ndan ayrılmış ya da evlerini işletmecilere kiraya vermiştir. Dolayısıyla burada yaşayan halkın artık bölgesini terk etmeye başladığını ve işletmeciler arasında da böyle bir ilişki ve iletişimin olmadığını düşünmektedirler.

Kırsaldan Kente Göç Hareketi

Katılımcıların 1'i turizmle birlikte kırsaldan kente bir göç hareketinin olmadığını ifade ederken diğer 14 katılımcı ise Eskişehir'e göç olduğunu; ancak bu göçün turizmle bir ilgisinin olmadığını belirtmişlerdir. Yaşanan göç hareketinin çoğunlukla öğrencilikte gelip daha sonra Eskişehir'e yerleşme biçiminde olduğunu söylemişlerdir. Bunun dışında gerçekleşen göçün büyük şehirden kaçanlar ve iş amacıyla gelenler şeklinde olduğu ifade edilmiştir. Turizmden kaynaklı bir göçün henüz gerçekleşmediğini belirten katılımcılar, insanların Eskişehir turizminden para kazanacaklarını tam olarak keşfedemediklerini ifade etmişlerdir.

Ekonomik Hayatın Canlanması

Eskişehir'de turizm gelişimiyle birlikte ekonomik hayatın son derece canlandığını ifade eden katılımcıların tamamı Odunpazarı'nın turizme açılmadan önce köhne ve uğrak yeri olmayan bir nokta olduğu, bununla birlikte tinerici ve benzerlerinin buralara yuvalandığı, geleneksel Odunpazarı evlerinin yıkık dökük olduğunu belirtmişlerdir. Belediye başkanı Yılmaz Büyükerşen sayesinde Odunpazarı'nın envanterinin çıkarıldığı, turizme açıldığı ve bu sayede çok sayıda dükkânın açılarak birçok insanın istihdam edildiği söylenmiştir. Özellikle iç turizmin yoğun olduğunu, hafta sonları, bayram, ara tatil, bahar ve yaz aylarının en yoğun sezon olduğunu ifade eden katılımcılar; tur şirketlerinin ve belediyelerin düzenlemiş oldukları turlarla yoğun bir şekilde yurtiçi turistlerin ilgi gösterdiğini ancak son zamanlarda yabancı turistlerin de gelmeye başladığını söylemişlerdir.

Katılımcı 13: "Ekonomik hayat çok ciddi canlandı. Bayramlar, özel günler, özellikle hafta sonları çok dolu oluyor dükkânlar, yemek yemeğe vaktimiz olmuyor. Sadece Odunpazarı'na değil çarşı esnafının da yüzü güldü yiyecek içecekten tutun hediyelik eşyaya kadar. Yoğunluktan dolayı eleman alıyoruz; üniversite öğrencileri hem okuyorlar hem de harçlıklarını çıkarıyorlar çalışarak. Ama yoğunluk mevsimlik olduğu için kışın işten çıkıyorlar ya da biz çıkarmak zorunda kalıyoruz".

Olumsuz Gelişmeler

Katılımcılar turizm gelişimiyle birlikte Eskişehir'de genel olarak çok olumlu gelişmelerin yaşandığını, turizmden önce hiçbir anlamda bir değeri olmayan Odunpazarı'nın bir değer kazandığını ve turizmin birçok insana istihdam sağladığını belirtmişlerdir. Bu olumlu gelişmelerle birlikte bazı olumsuzlukların da olduğunu ifade eden katılımcıların 8'i bu olumsuzlukların başında henüz yerel halkın turizm bilincine tam erişemediğini, bunun yanında turizme bağlı çok rahatsız edici boyutlarda olmasa da trafik sorunu oluşmaya başladığını, trafiğe ve kalabalık turist grupların neden olduğu gürültünün oluşmaya başladığını söylemişlerdir. Ayrıca görüşmelerde turistlerin yoğun geldiği dönemlerde yerel halkın dinlenme ve rekreasyon alanlarına gidemediği gibi konular ön plana çıkmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada Eskişehir ilinde gelişen turizm hareketlerinin yerel halk üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu amaçla toplam 15 kişiye araştırma sorunsalı kapsamında 8 soru sorulmuştur. Elde edilen bulgular ışığında Eskişehir'de turistlerin yoğun olarak ziyaret ettikleri Odunpazarı'nda yaşayan yerel halkın görüşleri alınarak turizm kaynaklı değişimlerin neler olduğu incelenmiştir. Yerel halkın turizmle yaşanan değişimlere karşı düşüncelerinin anlaşılması, turizm plan ve politika yapanlar için önemli veriler oluşturmaktadır (Choy, 1991: s.326). Turizm ve yerel halk arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar 1970'lerde başlamaktadır. Birçok araştırmacı turizmin yerel halk üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerine dikkat çekmektedir (Caust & Vecco, 2017: s.3).

Dünyanın gelişmesi ile birlikte daha az yapılan yöresel el işleri turizm talebiyle tekrar canlanabilmektedir (Ahipaşaoğlu & Çeltek, 2006: s.76). Bunun bir örneği Hindistan, Mahabalipuram'daki geleneksel yeşil taş oymacılığının, turistik hediyelik eşya talebiyle yeniden canlanmasıdır (Telfer & Sharpley 2015: s.197). Eskişehir'de gelişen turizmle birlikte turistik hediyelik eşya dükkanlarının ve atölyelerinin arttığı, özellikle el yapımı cam ve lüle taşı ürünlerin satıldığı görülmektedir.

Sri Lanka'nın kültüründe önemli bir yeri olan "dans maskeleri" zamanla turistik hediyelik eşyaya dönüşmüştür. Daha özel olarak, turist tüketimi için üretilen dans maskeleri, daha geleneksel veya otantik bir tarzdan ziyade, turistlerin zevklerine uygun çeşitli boyut, dekorasyon ve renklerde seri olarak üretilerek kültürel değerlerini yitirmiş ve metalaşmıştır. Geleneksel maske üreticilerinin gelirlerinde ve sosyal statülerinde düşüş olmuştur (Simpson, 1993: s.173). Eskişehir'de turizm gelişimi ile birlikte lüle taşından yapılan hediyelik eşyaların çeşidi çoğalmış ve yapımında el işçiliği yanında fabrikasyon seri üretim de kullanılmaya başlanmıştır.

Yiyecek ve içeceklerin insanın fizyolojik ihtiyaçları kadar sosyal ve kültürel bir tarafı da bulunmaktadır. Turizmle beraber yiyecek ve içeceklerde bir değişim olabilmekte, geleneksel yiyecek ve içeceklerde değişiklikler gözlenmektedir. Eskişehir yöresel yemeklerine ilginin arttığı, turistler tarafından çiğ börek, met helvası, balaban köfte gibi ürünler tercih edilmektedir. Turizmle birlikte yiyecek ve içecek işletmelerinin sayısının arttığı ama özellikle çiğ börek yapımında geleneksel yöntemlerin yerini makineleşmeye bıraktığı görülmüştür.

2005 yılında Odunpazarı'nda "Odunpazarı Evlerini Yaşatma Projesi" adıyla yapılan restorasyon çalışmalarıyla bölge turizme açılmıştır. Çalışmalarda 1 han, 1 külliye, 2 kervansaray, 3 cami, 15 çeşme ve 300 ev restore edilmiştir (Erşan & Demirarslan, 2020: s.199). Odunpazarı'nın restore edilmesi yerel halk tarafından olumlu olarak algılanmaktadır.

Turizmle birlikte aile yapısında değişimler olmaktadır. Kadınların sektörde çalışması ile ailedeki geleneksel rolleri değişerek daha özgür bir konuma gelmişlerdir (Kozak, 2008: s.93). Marmaris'te yapılan çalışmada; turizmle birlikte kadınların ailede ve toplumda geleneksel rolleri değişerek daha belirgin hale geldiği gözlenmektedir (Özel, 2014: s.64- 65). Eskişehir'de turizmle birlikte kadınların iş yaşantısına hem bireysel hem de aile işletmelerinde yoğun olarak katıldığı gözlenmiştir. Turistik işletmelerde neredeyse kadın ve erkeklerin eşit sayıda istihdam edildiği görülmektedir.

Turizm gelişimi destinasyonlardaki çevresel kaynaklara zarar verdiği gibi sosyal sistemleri de olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Ekonomik katkı dışında diğer etkiler, negatif olarak görülmektedir (Lindberg & Johnson, 1997: s.91). Eskişehir'in komşusu olan Afyonkarahisar'da yapılan nicel bir çalışmada yerel halkın büyük çoğunluğunun olumlu ekonomik etkileri nedeniyle turizmin olumsuz etkilerini fark edemediği görülmektedir (Özdemir & Kervankıran, 2011: s.22). Eskişehir'de turizmle birlikte olumlu olarak; turistik işyerlerinin arttığı, ekonominin canlandığı ve istihdamın arttığı görülmüştür. Turizmle birlikte sosyal ilişkilerdeki değişimde ise yerel halkın kültür seviyesinin ve turistlere karşı hoşgörünün arttığı görülmüştür. Olumsuz olarak ise özellikle Odunpazarı'nın mahalle kültürünün yavaş yavaş kaybolduğu ve komşuluk ilişkilerinin eskiye nazaran kötü şekilde etkilendiği görülmektedir.

Destinasyonu ziyaret eden çok sayıdaki turist, bölgenin doğasını; çöp atma, kaynakları aşırı şekilde kullanma, su, hava, toprak kirliliği yaratma ve altyapının aşırı kullanımı ile olumsuz etkileyerek fiziksel çevreyi bozmaktadır. Destinasyonların sessizliği ve sakinliğinden kaynaklanan huzur, turistlerin çoğalması ile yok olmaktadır (Paul, 2012:

s.503- 504). Turizm gelişmesiyle özellikle hafta sonu trafik sorunu yaşandığı, park yeri bulmakta zorluk çekildiği, trafikten ve kalabalıktan kaynaklanan gürültü kirliliği olduğu görülmektedir. Turistik bölgelerde fiyatların yükselmesi enflasyonun artmasına sebep olmaktadır (Zengin, 2006: s.77). Eskişehir’de özellikle Odunpazarı’nda ev ve dükkan kiralarının turizm nedeniyle arttığı gözlenmiştir.

Çalışma Eskişehir’de Odunpazarı bölgesinde yerel esnaf olarak çalışan veya o bölgede oturanlar ile sınırlıdır. Yapılan çalışma sonuçlarının Eskişehir hakkında yapılacak daha detaylı araştırmalara öncülük etmesi beklenmektedir. Toplumsal değişimle ilgili algıların zamanla değişmesi mümkündür. Gelecekte benzer bir çalışma kıyaslama açısından yapılabilir. Eskişehir’in tamamını esas alan ve halkın görüşlerini elde etmeye dönük nicel verilerin de olduğu karma yöntemli çalışmalar, konunun daha detaylı anlaşılmasını sağlayabilir. Diğer taraftan çok büyük olumsuzluklar şeklinde algılanmasa da; trafik, gürültü, kısmî enflasyon gibi sorunların yerel yöneticiler tarafından değerlendirilmesi önerilmektedir.

Beyan

Makalenin tüm yazarlarının makale sürecine verdikleri katkı eşittir. Yazarların bildirmesi gereken herhangi bir çıkar çatışması yoktur. Araştırma ile ilgili olarak gerekli etik kurul izin belgesi Beykent Üniversitesi Etik Kurulu’ndan 22.03.2022 tarihinde alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Ahipaşaoglu, S. & Çeltek, E. (2006). *Sürdürülebilir Kırsal Turizm*, Gazi Kitabevi: Ankara.
- Altunışık, R., Çoşkun, R., Bayraktaroğlu, S., & Yıldırım, E. (2010), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı*, 6. Baskı, Sakarya Yayıncılık.
- Avcıkurt, C. (2017), *Turizm Sosyolojisi, Genel ve Yapısal Yaklaşım*, 5. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Babbie, E. R. (2013), *The Practice of Social Research*, 13.Baskı, Wadsworth, Cengage Learning, Canada.
- Bahar, H., İ., (2009), *Sosyoloji*, 3. Baskı, Usak Yayınları, Ankara.
- Bal, H., (2001), *Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri, Süleyman Demirel Üniversitesi*, Yayın No:20, Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi, Isparta.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi*. Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Caust, J., & Vecco, M. (2017). Is Unesco world heritage recognition a blessing or burden? Evidence From Developing Asian Countries. *Journal of Cultural Heritage*, 27, 1-9.
- Choy, D. J. (1991). Tourism planning: The case for ‘Market failure’. *Tourism Management*, 12(4), 313-330.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Çeviri: Bütün, M. Ve Demir, S. B.) Siyasal Kitabevi: Ankara.
- Çakmakçı, E. & Öztürk, Ş. (2019). Toplumsal değişimin bir faktörü olarak turizm, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 47 (2), 1-17.
- Çıkrık, R., Yılmaz, İ. & Toprak, L. S. (2019). Türkiye’de turizmin etkileri konusunda yerel halkın bakış açısını konu alan lisansüstü tezlerin bibliyometrik profili, *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 1 (1), 17-29.

- Doğan, İ., (2014), *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, 13. Baskı, Pegem Akademi, Ankara.
- Doğan, M. & Sökmen, S. (2021). Turizm araştırmalarında Sosyal Değişim Teorisi'nin çeyrek yüzyılı, *Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 1220-1237.
- Erşan, R. R., & Demirarslan, D. (2020). Tarihi yapılarda sürdürülebilirlik ilkesi bağlamında Eskişehir Odunpazarı evleri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 187-213.
- Fichter, J., (2001), *Sosyoloji Nedir?*, (Çev: Nilgün Çelebi), 5. Baskı, Atilla Kitabevi, Ankara.
- Göktaş Kulu Alp, H. & Sarı, Ö. (2019). Destekleme davranışı ve sosyal değişim teorisi kapsamında kırsal turizmin etkilerinin değerlendirilmesi, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (1), 643-666.
- Green, R. (2005). Community Perceptions of environmental and social change and tourism development on the Island of Koh Samui, Thailand, *Journal of Environmental Psychology*, 25(1), 37-56.
- Gürbüz, S., & Şahin, F., (20017), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemler, Felsefe-Yöntem-Analiz*, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Haralambopoulos, N., & Pizam, A. (1996). Perceived impacts of tourism: The case of Samos. *Annals of Tourism Research*, 23(3), 503-526.
- İçli, G., (2005), *Sosyolojiye Giriş*, 2. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara
- Jones, M. E., (1949), *Basic Sociological Principles, A Textbook For the First Course in Sociology*, Ginn And Company, Boston, USA.
- Kendall, D., (2016), *Sociology In Our Times: The Essentials*, Tenth Edition, Cengage Learning. Boston, USA.
- Kılıçbey, M. (2017). *Genel Turizm*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kornblum, W. (2008), *Sociology in a Changing World*, 8. Baskı, Thomson Higher Education, Belmont, USA,
- Kozak, N. (2008). *Turizm Pazarlaması*, Detay Yayıncılık: Ankara.
- Kozak, N., Kozak, M. A. & Kozak, M. (2015). *Genel Turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Lindberg, K. & Johnson, R. L. (1997). The economic values of tourism's social impacts. *Annals of Tourism Research*, 24(1), 90-116.
- Marshall, G., (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürçü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Merriam, S. (2015). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. Çeviri: Turan, S. Nonel Yayıncılık: Ankara.
- Merter, F., & Talas, M., (Ed), (2010), *Sosyoloji*, 1. Baskı, Lisans Yayıncılık, İstanbul.
- Özdemir, M. & Kervankıran, İ. (2011). Turizm ve turizmin etkileri konusunda yerel halkın yaklaşımlarının belirlenmesi: Afyonkarahisar örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (24)1, 1-25.
- Özel, Ç. H. (2014). Turizmin sosyo-kültürel boyutta ortaya çıkardığı etkilerin incelenmesi: Marmaris örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (42)1. 57-68.

- Özkalp, E., (1998), *Sosyolojiye Giriş*, 9. Baskı, Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayın No:140, Etam A.Ş, Eskişehir.
- Paul, B. D. (2012). The impacts of tourism on society. *Annals of Faculty of Economics*, 1(1), 500-506.
- Rızaoğlu, B. (2004). *Turizm ve Toplumsallaşma*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Sekhar, N. U. (2003). Local people's attitudes towards conservation and wildlife tourism around Sariska Tiger Reserve, India, *Journal of Environmental Management*, 69, 339-347.
- Sert, A. N. (2019). Sürdürülebilir turizm gelişiminde turizmin yerel halk tarafından algılanan etkilerinin, toplum katılımının ve turizm gelişimine desteğin rolü: Beypazarı örneği, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (42), 407-428.
- Sharma, R. J. (1996). *Fundamental of Sociology*, Atlantic Publishers And Distributors, New Delhi, India.
- Sharma, R. J. (1997). *Social Change And Social Control*, Atlantic Publishers and Distributors, New Delhi, India.
- Sharma, R. J. & Sharma, R. (1997). *Social Psychology*, First Edition, Atlantic Publishers And Distributors, New Delhi, India.
- Simpson, B. (1993). Tourism and tradition from healing to heritage. *Annals of Tourism Research*, 20(1), 164-181.
- Şener, S., (1998). *Sosyoloji, Sosyal Bilimlere Alternatif Yaklaşım*, 3. Baskı, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Telfer, D. J. & Sharpley, R. (2015). *Tourism and Development in The Developing World*. Routledge.
- Tezcan, M., (2016). *Sosyolojiye Giriş*, Genişletilmiş 9. Baskı, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Zengin, B. (2006). *Turizm Coğrafyası*, Değişim Yayınları: İstanbul.

Changes That Local Communities Experienced With The Development of Tourism: The Case of Eskişehir

Cüneyt TOKMAK

Eskişehir Osmangazi University, Faculty of Tourism, Eskişehir/Turkey

Derya AVCI

Eskişehir Osmangazi University, Institute of Social Sciences, Eskişehir/Turkey

Doğu BARANAYDIN

Beykent University, Vocational School, İstanbul/Turkey

Extended Summary

Since the second half of the 20th century, tourism is the most striking of the factors affecting social change. It is one of the difficult problems to reveal the role of this sector in the change independently, which often allows foreign communities (local community-visitor society) to come together, contact and communicate. However, understanding the change itself and trying to distinguish what tourism's contribution to this change is, are important tools for making change as controlled and development-oriented as possible. It is possible to say that researches in the field of tourism have made serious contributions in this regard. According to the results of a bibliometric study, which is one of them, it is stated that the effects of tourism are perceived positively by the local people (Çıkrık, Yılmaz & Toprak, 2019). In another study, it was stated that the positive perception of the local people about the effects of tourism Again, according to a study conducted in India, how the local people perceive the effects of tourism and what their level of support for tourism is (Sekhar, 2021) considered as a problem. Such studies indicate that the change experienced in the regions due to tourism is perceived positively. On the other hand, in another study conducted in India, it was determined that the local people perceived the developments negatively (Rao & Saksena, 2021). also reflected positively in the context of supporting the development of tourism (Sert, 2019).

One of the most important difficulties of the social sciences is the inaccessibility of immutable laws. Societies have a dynamic structure and some characteristics that vary from region to region. Therefore, as in this study, increasing the number of ideographic studies with subjective characteristics (Babbie, 2013) is considered valuable in order to understand the problem in depth. Starting from here; the main problem of the study is to reveal how the people of Odunpazarı, a touristic region of Eskişehir, perceive the social change. Therefore, it is thought that this study, which was carried out on the scale of Eskişehir, will contribute to the literature in terms of both the concept of social change and the effect of tourism.

Change is accepted as one of the facts of social life. Change, which expresses the transition from an existing situation to another situation (Doğan, 2014, p.376), is seen as an inevitable phenomenon in the social sense. Change is not evaluated as good or bad and is expressed as a broad and neutral term (Jones, 1949, p. 96). Social change is one of the important areas that sociology deals with (Bahar, 2009, p.76).

Social change is a kind of change in social structure. Because social structure is a network of social relations, social change, which expresses a change in social structure, includes social relations. Social relations, on the other hand, include social processes, social patterns and social interactions as well as the relations and mutual activities of various parts of the society (Sharma, 1996; Sharma, 1997; Sharma & Sharma, 1997).

Resources that lead to social change can be examined in two general groups as external resources and internal resources. Changes caused by external sources arise from the relations of societies with other societies (İçli, 2005, p.145). Four important social changes can be counted as external resources. These; environmental changes, invasion, cultural contact and spread (Özkalp, 1998, p.349). Cultural contact is the most common source of change in tourism movements.

Changes caused by internal resources are natural disasters, epidemics, internal migrations, social planning (İçli, 2005, p.146), discoveries and inventions and population movements (Özkalp, 1998, p.354). Three elements are very important in the realization of social change. These are human, time and environment elements. Human is at the center of social change. People can influence and be affected by change. In this respect, “human” is the most important element of social change. However, social change cannot be completely reduced to the human element. A certain period of time is also necessary for the change to take place. In addition, considering that the change takes place in a certain physical environment, the third important element is the environment. Changes in environmental factors can affect and change human and social behavior. Therefore, the coexistence of these three elements is a prerequisite for change to take place (Doğan, 2014; Tezcan, 2016; Avcıkurt, 2017).

With tourism, culturally and socially different people and groups come together and establish social relations. As a result, the behavior patterns of tourists and local people in the destination change over time (Kılıçbey, 2017, p.16; Kozak et al., 2015, p.17). Tourism provides an overlapping effect on change. It is possible to monitor these changes in many socio-cultural data (Rızaoğlu, 2004, p.19-20). Tourism activities consist of interaction and communication. Social and cultural differences are seen not only internationally, but also within the same country.

The change of local people in tourism destinations occurs in two directions. In the first, local culture develops by gaining importance. In the second, local culture loses its importance. In both cases, local people develop skills, abilities, attitudes and behaviors to adapt to these situations. Positive social effects of tourism on local people; tolerance and understanding, kindness and hospitality, language skills and knowledge (Rızaoğlu, 2004, p.76-77). On the other hand, it is possible to see social problems such as the increase in the crime rate, the deterioration of traditional life, the formation of wannabe, the increase in alcohol consumption, the commercialization of culture. Such changes cause the dissatisfaction of the local people to increase (Green, 2005, p.38). With tourism, there is an increase in demand for land, housing and workplaces and inflation. This increase in demand puts pressure on the traditional living standards of the local people and affects them (Haralambopoulos & Pizam, 1996, p.506).

Researchers trying to understand and explain the changes caused by tourism have benefited from a number of theories. One of them is the Theory of Social Change. The basic assumption of this theory is; It is stated that individuals will be willing to participate in the change process if the gains are higher than the losses as a result of the change that occurs between the sides (usually the local community and the visitor society) that are the subject of social interaction (Doğan & Sökmen: 2021; Gökteş Kulu Alp & Sarı: 2019). This theory adequately explains the social segment that perceives the effects of tourism positively and at the same time earns income from tourism. On the other hand, Doxey Tolerance Model and Butler's Destination Life Cycle Model are also models that try to explain the changes that occur with tourism. In the tolerance model, in the contact of the society with the visitors; It is stated that first of all, they will be satisfied based on the belief that there may be possible positive effects, and then this feeling will turn into negative understandings (such as apathy, anger, hatred) (Avcıkurt, 2017). The destination life cycle model, on the other hand, is a very useful approach to understand the social relations in the process from the

discovery of a touristic area to its development and decline. In the light of these theories, it is necessary to carry out scientific studies in order to understand the social change with the data to be obtained from the touristic area, to prevent possible negativities and to minimize social problems.

Methodology

In this study, interview technique, one of the qualitative data collection methods, was used. Therefore, it should be said that it is a qualitative research. Qualitative research, especially in social sciences, has been increasingly preferred in recent years. In particular, the inhomogeneous nature of human beings, the difference in perceptions, and the inability to work with concrete, invariable data such as natural sciences in social sciences make qualitative researches necessary. For this purpose, face-to-face interviews were conducted with a total of 15 participants through a semi-structured interview form, and the obtained data were analyzed.

Results and Recommendations

There are changes in family structure with tourism. With women working in the sector, their traditional roles in the family have changed and they have come to a more free position (Kozak, 2008, p.93). In the study conducted in Marmaris; It is observed that with tourism, the traditional roles of women in the family and society have changed and become more prominent (Private, 2014, p.64- 65). It has been observed that women participate in business life intensively, both individually and in family businesses, together with tourism in Eskişehir. It is seen that almost equal numbers of women and men are employed in touristic establishments.

In Eskişehir, positively with tourism; It has been observed that touristic workplaces have increased, the economy has revived and employment has increased. It has been observed that the cultural level of the local people and the tolerance towards tourists have increased in the change in social relations with tourism. On the negative side, it is seen that the neighborhood culture of Odunpazarı is gradually disappearing and the neighborhood relations are affected more badly than in the past.

A large number of tourists visiting the destination, the nature of the region; garbage disposal, excessive use of resources, pollution of water, air and soil, and excessive use of infrastructure, negatively affecting the physical environment. The peace arising from the silence and calmness of the destinations disappears with the increase of tourists (Paul, 2012, p.503-504). With the development of tourism, it is seen that there is a traffic problem especially at weekends, it is difficult to find a parking place, and noise pollution arises from traffic and crowds. The rise in prices in touristic areas causes an increase in inflation (Zengin, 2006, p.77). It has been observed that the rents of houses and shops in Eskişehir, especially in Odunpazarı, have increased due to tourism.

The study is limited to those who work or live in the Odunpazarı region of Eskişehir as local tradesmen. The results of the study are expected to lead to more detailed research on Eskişehir. On the other hand, although it is not perceived as a major negative; It is suggested that problems such as traffic, noise, partial inflation should be evaluated by local administrators.

Ek 1: Etik Kurul Belgesi

BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ

28.03.2022

Beykent Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Seyahat ve Turizm Hizmetleri Programı Öğr. Gör. Doğu Baranaydın'ın, Doç. Dr. Cüneyt Tokmak ve Derya Avcı ile yürüteceği "**Yerel Toplumlarda Yaşadığı Değişimler ve Turizmin Etkisi: Eskişehir Örneği**" başlıklı akademik çalışmasının uygunluğu, Beykent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler için Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından değerlendirilmiş ve onaylanmıştır.

Sosyal ve Beşeri Bilimler için Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurul Üyeleri

BAŞKAN
Prof.Dr. Akile Reşide GÜRSOY
(Mazeretli)

BAŞKAN YARDIMCISI
Prof.Dr. Cevat GERNİ

ÜYE
Prof.Dr. Evren AYRANCI

ÜYE
Prof.Esin SARIOĞLU

ÜYE
Prof.Dr. Tekin MEMİŞ

ÜYE

Prof.Dr. Ali Vahit TURHAN
(Mazeretli)

ÜYE
Prof.Dr. Oğuz MAKAL

ÜYE
Prof.Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ

ÜYE
Prof.Dr. Özgür Ömer ERSİN

Beykent Üniversitesi İletişim Hattı: 444 1997 - 0850 340 34 34 - www.beykent.edu.tr

Ayazağa-Maslak Yerleşkesi: Ayazağa Mahallesi Hadım Kuru Yolu Cad. No: 19, Sarıyer 34396 İstanbul / Faks: (0212) 289 64 90

Beylikdüzü Yerleşkesi: Cumhuriyet Mah. Gürpınar Yolu Cad. No: 3/A, Beykent Siteleri, Büyükçekmece 34500 İstanbul / Faks: (0212) 867 55 68

Taksim Yerleşkesi: Sıraselviler Cad. No: 65, Taksim, Beyoğlu 34437 İstanbul / Faks: (0212) 243 02 78 info@beykent.edu.tr